

Анастасія Вітрянська

старша наукова співробітниця
відділу образотворчого та
декоративно-ужиткового мистецтва,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Тетяна Форманюк

старша наукова співробітниця
відділу образотворчого та
декоративно-ужиткового мистецтва,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)

Anastasiia Vitrianska

Senior Researcher Fellow,
Research Department of Fine and Decorative Arts,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

Tetiana Formaniuk

Senior Researcher Fellow,
Research Department Fine and Decorative Arts,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

**ПОРТРЕТ ФЕЛІКСА ЛУБЕНСЬКОГО
З КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ****PORTRAIT OF FELIKS LUBENSKYI
FROM THE COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM
OF THE HISTORY OF UKRAINE****Анотація**

Під час дослідження портрета невідомого чоловіка з колекції Національного музею історії України авторкам статті вдалося ідентифікувати особу портретованого, а також встановити історію побутування полотна.

З портретом Фелікса Лубенського, міністра юстиції Великого герцогства Варшавського, пов'язана родина Собанських із польського дворянського роду герба Юноша (з 16 ст.), якій напередодні революції 1917 р. довелося переїхати зі свого маєтку в Ободівці до Києва, забравши власну колекцію творів мистецтва.

Деякі з них врятував від пограбувань у роки громадянської війни український мистецтвознавець та історик Федір Людвигович Ернст.

Ключові слова:

Фелікс Лубенський, Лубенські, Собанські, колекція, портрет, Федір Ернст, Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Шевченка, Національний музей історії України.

Abstract

When studying the portrait of an unknown man from the collection of the National Museum of the History of Ukraine, the authors identified the person and reconstructed the history of the painting. The portrait of Feliks Lubenskyi, Minister of Justice of the Grand Duchy of Warsaw, is associated with the Sobanski family from the Polish noble clan of the Junosza coat of arms (since the 16th century), who on the eve of the 1917 revolution was forced to move from their estate in Obodivka to Kyiv, taking their art collection. Some of the works were saved from looting during the civil war by the Ukrainian art critic and historian Fedir Ernst.

Keywords:

Feliks Lubenskyi, Lubenski, Sobanski, collection, portrait, Fedir Ernst, Taras Shevchenko All-Ukrainian Historical Museum, National Museum of the History of Ukraine.

Постановка проблеми. В музейних зібраннях України зберігається значна кількість портретів невідомих осіб, які й нині не вдалося ідентифікувати. Ця проблема пов'язана з різними факторами: втраченою архівною або обліковою документацією, відсутністю написів та підписів на портретах, будь-яких позначок, зокрема старих інвентарних номерів, нерозбірливими або фрагментованими написами й етикетками, станом збереження тощо. Іншою проблемою є встановлення історії побутування та надходження предмета до музею. Це може зумовлюватися відсутністю інформації у фондово-обліковій документації або втратами в роки революцій і війн не лише предметів старовини та мистецтва, а й архівів.

Аналіз досліджень і публікацій. За останні 20–25 років науковці та музейні працівники впевнено вирішують проблеми атрибуції недослідженої образотворчої колекції в Національному музеї історії України (далі – НМІУ). Починаючи із другої половини 20 ст., в українському мистецтвознавстві цим займається багато наукових дослідників, зокрема співробітники історичного музею А. В. Литовченко, О. Б. Походяца, Т. М. Форманюк, В. В. Безпалько та ін. У своїх працях вони проаналізували портрети невідомих і ввели в науковий обіг низку картин 18–19 ст., що зберігаються у фондах НМІУ¹.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Донедавна один із таких портретів невідомого

¹ Литовченко А. В. Експедиція Данила Щербаківського 1926 р. на Поділля і Волинь. Портрети з Ізяслава // Острозька давнина. – Вип. 6. – Київ, 2019. – С. 322–334; Походяца О. Б. До питання атрибуції портретів Романа та Ієроніма Сангушків // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 4. – Київ, 2019. – С. 466–473; Форманюк Т. М., Безпалько В. В. Твори художника О. Ю. Рокачевського з колекції образотворчого мистецтва Національного музею історії України // Науковий вісник Національного музею історії України. – Вип. 4. – Київ, 2019. – С. 475–481 та багато інших наукових праць.

чоловіка з колекції живопису НМІУ залишався неатрибутованим. На особу портретованого вказує лише пошкоджена часом частково зрозуміла етикетка польською мовою на звороті підрамника. Старі інвентарні номери також можуть бути підказкою для встановлення зображеного чоловіка.

Формулювання цілей статті. У своїй розвідці авторки проводять атрибуцію портрета, насамперед ідентифікацію особи, встановлення її біографії, джерел побутування та надходження портрета до колекції НМІУ, з'ясування дати його створення та автора.

Виклад основного матеріалу дослідження. У інвентарній книзі фондової групи «Малярство» від 12 липня 1948 р. зроблено запис про портрет невідомого з колекції Центрального історичного музею (1935–1941, далі – ЦІМ), переданий Музеєм українського мистецтва (інв.

№ М–346), виконаний невідомим художником². (Рис. 1)

Портрет розміром 78 × 63 см, на темному тлі – поясне зображення літнього чоловіка на $\frac{3}{4}$ ліворуч. Портретований одягнений у темний мундир із високим коміром, застебнутий на великі гудзики. Широкі манжети й комір червоного кольору оздоблені рослинним орнаментом. Нашийна хустка білого кольору. Лівий бік грудей прикрашено зіркою ордена Білого Орла 18 ст. польського зразка. На шиї на червоній вузькій стрічці – орден св. Станіслава. Обличчя усміхнене, спокійне, з невеликим рум'янцем, волосся темне довге, чоло високе з лисиною, погляд виразних світло-сірих очей спрямовано на глядача, брови темні, ніс прямий.

На звороті підрамника є старі інвентарні номери: по лівому краю – неідентифікований, зроблений білою фарбою

Рис. 1. Портрет Фелікса Лубенського, міністра юстиції Великого герцогства Варшавського. Автор невідомий. Копія з оригіналу Яна Гладіша. Середина 19 ст. Полотно, олія

² Національний музей історії України. – Інвентарна книга «Малярство». – Т. 1. № 1–686. – С. 95–96.

«27288/108», під яким міститься номер художнього відділу Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка (далі ВІМ ім. Т. Г. Шевченка) червоним олівцем «XB-432»; по нижньому краю – інвентарний номер ЦІМ білою фарбою «ЦІМ-346», під яким стоїть ще один номер червоним олівцем «М 155», окремо правіше – також червоним олівцем «Ж 346», «369 (1423)». Внизу підрамника є дві пошкоджені часом паперові етикетки з рукописним чорнильним текстом польською мовою. Перша, ймовірно, свідчить про особу портретованого: «Hrabi[...] / Pom[...] Łubieski / Min[...] Sprawiedliwosci X War / [...]». (Рис. 2) Друга

вказує на власника колекції, з якої походив портрет: «№ 28. Ze [zbi]oru / Mich S[o]banskiiego». (Рис. 3)

2015 р. у збірнику наукових праць Центру пам'яткознавства було опубліковано статтю старшої наукової співробітниці НМІУ А. В. Вітрянської, присвячену літографованим портретам родини Лубенських із колекції музею³. В означеній розвідці йдеться про літографований портрет міністра юстиції Фелікса Лубенського, виконаний відомим польським художником, літографом Максиміліаном Фаянсом за оригіналом Яна Гладиша (інв. № ГРЛ-5112). (Рис. 4)

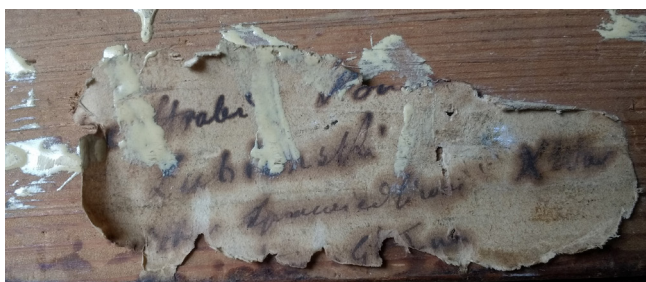
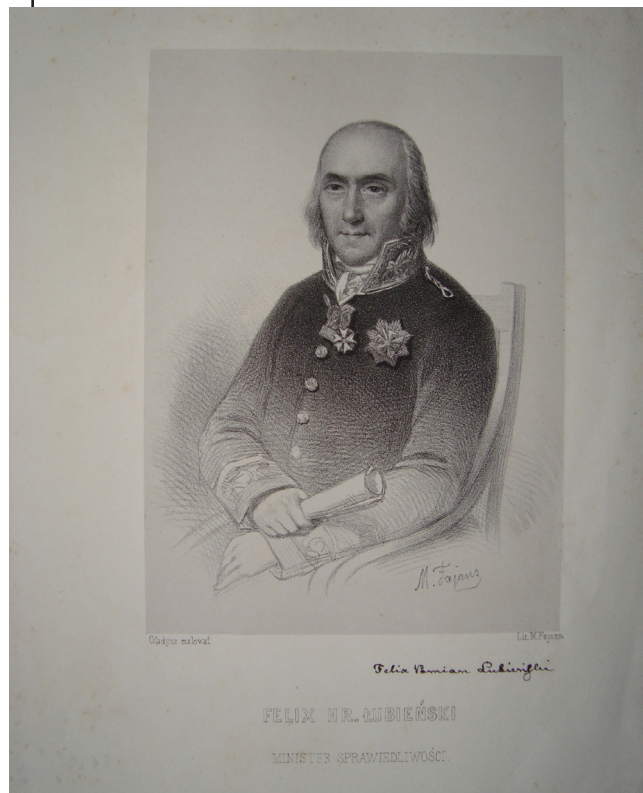

Рис. 2, 3. Етикетки з текстом польською мовою

Рис. 4. Портрет Фелікса Лубенського.
Фаянс Максиміліан. Папір, літографія.
За живописним оригіналом
Яна Гладиша. Середина 19 ст.

³ Вітрянська А. Літографовані портрети родини Лубенських в колекції Національного музею історії України // Праці Центру пам'яткознавства. Збірник наукових праць Центру пам'яткознавства НАН України і УТОPIK. – Вип. 28. – Київ, 2015. – С. 130–139.

Отже, спираючись на неповні відомості з першої етикетки, авторки припускають, що портретований – Фелікс Лубенський, міністр юстиції у Великому герцогстві Варшавському.

При порівнянні літографованого та живописного портретів із колекції НМІУ стає очевидним, що вони майже ідентичні.

Фелікс Лубенський (1758, Мінога, Річ Посполита – 1848, Гузов, Королівство Польське, Російська імперія) – граф (1798), із 1807 до 1813 р. обіймав посаду міністра юстиції у Великому герцогстві Варшавському, брав участь у прийнятті Конституції 3 травня 1791 р. Під час російсько-польської війни 1792 р. був сеймовим комісаром при Тадеуші Костюшку. За свою діяльність отримав високі нагороди: Орден св. Станіслава (1778) та Орден Білого Орла (1791)⁴. 1808 р. у Варшаві за власні кошти заснував Школу права для навчання юристів у герцогстві Варшавському (з 1811-го – Школа права та управління), яка постачала кадри для ефективного функціонування судів. У межах допомоги Школі Ф. Лубенський співпрацював із екзаменаційною комісією, перекладаючи іноземні праці з галузі казначейства та економіки. Наголошував на необхідності злиття шкіл, які існували на той час: Школи медицини, Школи права й управління, і створення на їхній основі академії. Означені школи об'єднали 1816 року. В результаті цього рішення було створено Королівський Варшавський університет⁵. Того самого року Ф. Лубенський став організатором Головного національного архіву у

Варшаві, обіймаючи на той час посаду міністра юстиції. Архів підпорядковувався безпосередньо міністру⁶. Також Ф. Лубенський високо оцінював значення бібліотек із наукового та культурного погляду, тож 1810 р. було засновано Публічну бібліотеку при Апеляційному суді у Варшаві на зразок бібліотеки Залуських, яка після розподілів Польщі відійшла до Російської імперії. Міністр подарував бібліотеці приватну книгозбірню. 1812 р. фонди бібліотеки вже налічували 20 тисяч книжок і рукописів. У грудні 1810 р. Ф. Лубенський створив Урядову друкарню, де друкували бланки, циркуляри, «Журнал законів», а також з'являлися публікації з юридичних та економічних наук⁷. Авторки статті у викладенні біографічних відомостей Ф. Лубенського недаремно зробили акцент на його діяльності, яка стосувалася науки, культури та освіти, зважаючи на те, що діяч насамперед відомий саме як міністр юстиції герцогства Варшавського. Адже перелічені заклади вказані невідомим художником на згорнутому папері в руці Ф. Лубенського: і Школа права та управління, й Національний архів, і Публічна бібліотека. Ймовірно, автор портрета хотів показати Ф. Лубенського насамперед як людину, яка зробила значний внесок у наукову, культурну та освітню сферу життя Варшави.

Ф. Лубенський був одружений із Теклею Лубенською (уродж. Белінською) – польською драматургинєю та поетесою. В їхній родині народилося семеро синів: Францішек, Томаш, Пйотр, Ян, Генрік, Тадеуш, Йозеф, та три доньки: Марія,

⁴ Encyklopedia PWN w trzech tomach. – T. II: J–P / Andrzej Dyczkowski; Państwowe Wydawnictwo Naukowe. – Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, 1999. – S. 390.

⁵ Żuchlewska T. Feliks Łubieński. Działalność polityczna i jej związek z nauką i Kulturą // Rocznik Żyrardowski. – T. 6. – Warszawa: Muzeum historii polski, 2008. – S. 426–428 [Електронний ресурс]: Palac w Guzowie. – Режим доступу: <http://palacwguzowie.pl/wp-content/uploads/2017/03/Feliks.Lubienski.dzialanosc.i.biogram.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).

⁶ Там само. – С. 428.

⁷ Там само. – С. 430, 437.

Пауліна й Роза. Головний маєток родини Лубенських був у Гузові. Крім того, сини Фелікса, Генрік та Йозеф, володіли маєтками в Честочіцах, Любартові, Фірлеї, Островці, Пудліжках та ін.

Авторки статті хотіли б детальніше розглянути біографії родини Лубенських–Собанських, члени якої невеликий відрізок часу мешкали в Києві й, імовірно, пов'язані з портретом Фелікса Лубенського з колекції НМІУ. Наймолодша з дочок Фелікса і Теклі Лубенських, Роза (1799–1880), 1823 р. вийшла заміж за Людвіга Собанського (1791–1837) – активного учасника польського руху, голову дворянства Брацлавського повіту та активіста Тарговицької Конфедерації. Вони володіли маєтком у Ободівці Ольгопольського повіту Подільської губернії (нині Вінницька обл., Україна)⁸. В Ладжині народився їхній син Фелікс Хіларі Міхал Людвіг Собанський (1833–1913) – поміщик, громадський та благодійний діяч⁹. Його син Міхал (1858–1934), правнук Фелікса Лубенського, народився у Василівці на Поділлі (Вінницька обл.), яка також перебувала у власності родини Собанських. Міхал отримав освіту єзуїтів у австро-угорському на той час Тарнополі (нині Тернопіль, Україна), згодом вивчав право в Дерптському університеті (нині м. Тарту, Естонія). 1882 р. під керівництвом батька почав управляти маєтком у Ободівці. Був членом товариства цукрового заводу в с. Яроповичах Київської губернії. 1889 р. одружився з Людовикою Водзицькою – талановитою мисткинею, уче-

ницею відомого польського художника Яна Матейка¹⁰. У посмертних спогадах про М. Собанського йдеться про те, що восени 1917 р., під час революційних подій на Волині та Поділлі, родина Собанських переїхала з Ободівки до Києва в гарний палац на вулиці Великій Житомирській¹¹. У праці Ольги Друг та Дмитра Малакова «Особняки Києва» у главі «Велика Житомирська, 28» зазначено, що вже 1915 р. власником садиби став цукропромисловець Михайло Феліксович Собанський. У Києві родина Собанських мешкала недовго. Син Міхала Феліксовича та Людовики – Антоній (1898–1941), навесні 1917-го закінчив київську гімназію В. Науменка, а восени того самого року вступив на медичний факультет Київського університету св. Володимира. Проте невдовзі, у травні 1918 р., він залишив університет і емігрував із родиною до Польщі. Того року під час громадянської війни частину садиби зайняли Комітет Червоного Хреста та Крайовий банк лікарень¹². Родина Собанських володіла колекцією творів мистецтва, особливо цінні було перевезено з Ободівки до Києва в садибу на вул. Великій Житомирській, 28. Під час більшовицького перевороту колекцію розграбували. У статті польського журналіста Марека Козубала, присвяченій долі польських творів мистецтва за східним кордоном, зазначено, з посиланням на Анджея Ришкевича, автора книги «Francusko-polskie związki artystyczne» (Французько-польські художні об'єднання, 1967), що кожен пред-

⁸ Konarski Stanisław. Feliks Hilary Michał Ludwik Sobański [Електронний ресурс]: Palac w Guzowie. – Режим доступу: <http://palacwguzowie.pl/feliks-hilary-michal-ludwik-sobanski/> (дата звернення: 26.11.2022)

⁹ Brzeziński Marcin. Michał hr. Sobański. Właściciel ziemski, działacz religijny i filantrop [Електронний ресурс]: I.PL. – Режим доступу: <https://i.pl/michal-hr-sobanski-wlasciciel-ziemski-dzialacz-religijny-i-filantrop/ar/c15-14313473> (дата звернення: 26.11.2022)

¹¹ Hrabia Michał Sobański. Wspomnienie pośmiertne, skreślił ks. Jan Rostworowski T. J. – Kraków, ok 1934 r. – S. 14–15 [Електронний ресурс]: Palac w Guzowie. – Режим доступу: <http://palacwguzowie.pl/wp-content/uploads/2017/03/Wspomnienia.o.Michale.Sobanskim.pdf> (дата звернення: 26.11.2022).

¹² Друг О. М., Малаков Д. В. Особняки Києва / Ред. З. П. Каменська. – Київ: Кий, 2004. – С. 286–287.

мет із Ободівки мав етикетку з написом: «Zbiory Michała Sobańskiego»¹³. Така етикетка є і на портреті з колекції НМІУ, що підтверджує побутування твору в родині Собанських.

Під час встановлення побутування та надходження портрета авторки статті провели ідентифікацію старих інвентарних номерів та дослідили різні архівні документи й публікації. У інвентарній книзі художнього відділу ВІМ ім. Т. Г. Шевченка за 1919 р. під номером «432», що відповідає старому інвентарному номеру на звороті підрамника «ХВ-432», є запис: «М-155. Невідомий. Портрет Фелікса Помян-Лубенського. Більш як поясний, корпус й голова $\frac{3}{4}$ пов. наліво, голова гола, ззаду довге волосся; чорний мундир з червоним стоячим коміром, шитим золотом. Руки складені, права рука тримає папір з написом: "Sady pokoju. / Szkoła Prawa i Administracyi / Komisja Examinacyjna. / Biblioteka publ. Archiwa K..." На обороті наклейка з написом: "Felix Hrabia Pomian Lubieniski. Minister Sprawodliwosci X-War..."». З додаткової інформації у інвентарній книзі відомо, що портрет походить із колекції графа М. Собанського. У примітках читаємо: «На підрамку Інв. 1924 р. № 369», що також підтверджує напис на звороті підрамника черво-

ним олівцем «369». Далі: «Передано до Центр. Истор. музею. Див. акт від 23го жовтня 37 р.»¹⁴

У буремні роки громадянської війни багато маєтків України зазнало пограбувань та нищень культурних цінностей більшовиками. В 1919–1920 рр. одним із тих, хто самовіддано опікувався охороною пам'яток мистецтва та старовини, був Федір Людвигович Ернст (1891–1942)¹⁵. Вцілілі пам'ятки із цих маєтків опинилися в музеях Києва саме завдяки пам'яткоохоронній діяльності Ф. Ернста та Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини (ВУКО-ПМИС). Із 1 квітня 1919 р. він працював у означеній організації інструктором. Після захоплення Києва денікінцями науковець залишив роботу в Комітеті. Проте вже у грудні 1919 р., після приходу радянської влади, розпочав свою роботу губернський комітет охорони пам'яток (ГУБКОПМИС), тож Федір Людвигович реєстрував та перевозив до музеїв пам'ятки. Нотатки про свою діяльність він писав у щоденниках, датованих 1919–1920 та 1925–1933 рр. Перше, занотоване у архівних документах, відвідування членами ВУКОПМИСу садиби Собанських по вул. Великій Житомирській, 28 відбулося 7 червня 1919 року. Тоді співробітники музейного відділу

¹³ Kozubal Marek. Portret generała z kolekcji Sobańskich nie wróci do Polski z Ukrainy [Електронний ресурс]: Palac w Guzowie. – Режим доступу: <http://palacwguzowie.pl/aktualnosci/portret-generalakolekcji-sobanskich-wroci-polski-ukrainy/> (дата звернення: 20.11.2022).

¹⁴ Архів фондової документації Національного художнього музею України, м. Київ (АФД НХМУ). – Оп. 1а. – Од. зб. 5. – Спр. № 1/82. Інвентарная книга по учету экспонатов художественного отдела №1–1520 за 1902–1926 гг. – Арк. 83.

¹⁵ Ернст Федір Людвигович (1891–1942) – український історик, мистецтвознавець, музейний працівник і пам'яткоохоронець. Член Київського товариства охорони пам'яток старовини та мистецтва, Історичного товариства Нестора-літописця. 1917–1922 рр. – учений інструктор Всеукраїнського комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини. Від березня 1919-го – редактор відділу мистецтв Біографічної комісії ВУАН. 1919–1925 рр. – бібліотекар і завідувач галереї при Українській державній академії мистецтв. Від грудня 1923-го – завідувач художнього відділу Всеукраїнського історичного музею. 1922–1923 рр. – один із засновників Музейного фонду, Лаврського музею культів та Київської картинної галереї (нині Національний музей «Київська картинна галерея»), Музею мистецтв ВУАН (нині Національний музей мистецтв імені Богдана і Варвари Ханенків). Автор розвідок, присвячених Г. Нарбутові, досліджень із історії української архітектури та образотворчого мистецтва, монографій про Т. Шевченка та М. Мурашка (залишилися в рукописах).

ВУКОПМИСу склали акт № 127 і додатковий опис предметів мистецтва та старовини, знайдених на горищі, в якому зазначалося: «1. Большая раковина, на ней 7 резных медальонов, надписи «Отче Наш», кругом ажурныя украшения. 2. Десять Турецких мисочек для омовения пальцев, кругом серебрянне инкрустации внутри позолота. 3. две, тоже что № 2, снаружи орнамент, внутри изречения из Корана»¹⁶. Наступний візит відбувся після відступу денікінців із Києва наприкінці листопада – початку грудня 1919 р. В «Списке домов и квартир, обследованных Ф. Л. Эрнстом» під № 10 зроблено запис: «Дом графа Собаньского (Б. Житомирская 28) обследовал вместе с т. Вержбицким и т. Левицким. Почти вся великолепная мебель XVII–XVIII века, перевезенная из родового имения еще в 1915 году, пошла в печку. Уцелели лишь жалкие остатки в виде данцигских шкапов XVII века, одного разбитого зеркала (парное исчезло), нескольких кроватей и комодов красного дерева. Остальное или погибло или изломано, напр. ценное бюро 1830–40-х годов. Часть мебели еще сохраняется в амбаре, охрана поручена дворнику. Остальные уцелевшие вещи по возможности перенесены в одну комнату»¹⁷. Останній, занотований у щоденнику, візит Ф. Ернста до садиби – 24 грудня 1919 року: «24.XII був в буд. кол. Собаньского – збірка меблів»¹⁸.

Хоча в наведених архівних документах немає жодної згадки про будь-які живописні полотна, зокрема про портрети, із садиби Собанських, авторки статті схиляються до думки, що

портрет Фелікса Лубенського походить саме звідти. Крім того, як зазначено у інвентарній книзі художнього відділу, з колекції Міхала Собанського походило щонайменше одне полотно – портрет Леона Гіжицького авторства Гольпайна, написаний художником 1848 р.¹⁹ Авторки розвідки знайшли додаткову інформацію про твір мистецтва, який також перебував у Ободівці в колекції Собанських і був перевезений разом із іншими цінностями до Києва. Це портрет французького генерала Лазара Гоша, написаний придворним французьким художником Жаком-Луї Давидом. Фелікс Собанський придбав картину у Франції, а його син Міхал перевіз її до Києва незадовго до революції²⁰. Нині цей портрет зберігається в Національному музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків.

Літографований портрет Фелікса Лубенського з колекції графіки НМІУ був створений не раніше 1853 р. (саме тоді Максиміліан Фаянс удосконалив майстерність у створенні гравюр) на основі олійного живописного оригіналу художника Яна Гладиша (1762–1830). Ян Гладиш – польський живописець, портретист і рисувальник епохи класицизму. Народився в містечку Бабімостві Любушського воєводства у Польщі в сім'ї євангелістів. У юнацькі роки ази малювання отримав у місцевого коваля. У вільний час прикрашав стіни кузні своїми роботами, які викликали зацікавлення у графа Мельжинського. Той узяв талановитого юнака під свою опіку, сплатив за уроки живопису та відправив Яна навчатися у Європу, де він, зо-

¹⁶ ЦДАВО. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 698. – Арк. 277–278.

¹⁷ Там само. – Спр. 699. – Арк. 5, зв.

¹⁸ Фонди відділу архівних наукових фондів, рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. – Ф. 13. – Спр. 297. – Арк. 5.

¹⁹ АФД НХМУ. – Оп. 1а. – Од. зб. 5. – Спр. № 1/82. Инвентарная книга по учету экспонатов художественного отдела № 1-1520 за 1902–1926 гг. – Арк. 86.

²⁰ Kozubal Marek. Вказ. праця.

крема в Німеччині і Франції, навчався копіювати твори великих майстрів у відомих музеях. Найбільше юного митця надихав живопис німецького портретиста Антона Граффа (1736–1813). Після навчання Ян Гладиш повернувся до Польщі й оселився у Варшаві, де прославився як відомий портретист. Виконав на замовлення портрети декількох видатних членів Ордена Капуцинів та безлічі відомих людей, зокрема міністра юстиції Фелікса Лубенського (1758–1848). Займався також релігійним та історичним живописом. Був членом варшавської масонської ложі (Halle der Beständigkeit). Одружився із Юзефою Анджейовською та мав шість дітей. Поховали художника на євангельському цвинтарі у Варшаві, проте нині це місце встановити неможливо²¹.

На жаль, аналогічного живописного зображення авторства відомого портретиста поки що знайти не вдалося. Також із біографії Яна Гладиша достеменно відомо, що художник написав портрет Ф. Лубенського. Можна припустити, що картину було створено не раніше 1811 р., адже остання за хронологією заснування Ф. Лубенським організація, вказана на сувої, – Школа права та управління, датується саме цим роком.

При візуальному порівнянні портрета з НМІУ, що досліджується, та робіт художника Яна Гладиша, було проведено мистецтвознавче дослідження щодо авторства. З мистецтвознавчого погляду можна стверджувати, що портрет виконано якісно, у стилі академічного живопису, за всіма правилами побудови людської анатомії. Проте стиль зображення обличчя, рук, світло-тіньова та кольорова передача картин, що досліджуються, мають певні відмінності.

Низка відомих портретів Яна Гладиша виконана в чистіших фарбах, наповнена денним світлом, тло кольорове та не перенавантажено деталями, обличчя та руки мають реалістичнішу побудову й написані лесуванням чистими відтінками.

Отже, портрет Ф. Лубенського з колекції НМІУ є копією-реплікою невідомого європейського майстра середини 19 ст. в академічному стилі з живописної роботи польського художника Яна Гладиша. Порівняно з відомими роботами Яна, олійний портрет із колекції НМІУ має трохи інший стиль подачі людської фігури та використання невідомим автором темних кольорів коричнево-золотисто-червоної гами. Одяг та руки написано площинніше локальними плямами. Орнамент, що оздоблює одяг, та нагороди відтворено з ледь вловлюваним натяком на об'єм. Деталі інтер'єру майже відсутні.

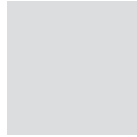
Висновки дослідження та перспективи подальших розвідок. Ще одна пам'ятка старовини та мистецтва знайшла свою нішу в низці атрибутованих, донедавна невідомих портретів із колекції Національного музею історії України. Портрет, виконаний із оригіналу Яна Гладиша невідомим художником, насамперед презентує Ф. Лубенського як особу, що зробила особистий внесок у розвиток культури, науки та освіти Варшави на початку 19 ст. Художній твір безпосередньо пов'язаний із родиною Лубенських–Собанських, із їхнім маєтком у Ободівці та садибою в Києві на вул. Великій Житомирській, 28, з історією порятунку та збереження як означеного портрета, так і інших пам'яток старовини та мистецтва, долею яких у 1920–1930–ті рр. опікувався ві-

²¹ Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających: malarze, rzeźbiarze, graficy. – T. 2, D-G / [Maria Bardini et al.]; zesp. red. Jolanta Maurin-Białostocka [et al.]; konsultant nauk. Andrzej Ryszkiewicz; Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk. – Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wydaw. PAN, 1975. – S. 361–362.

домий український пам'яткоохоронець, історик і мистецтвознавець Ф. Ернст.

Потребують з'ясування уточнення щодо авторства портрета, можливі уточ-

нення та доповнення щодо історії його побутування. За можливості доповнень цих даних авторки статті планують опублікувати свої наукові розвідки.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Архів фондової документації Національного художнього музею України, м. Київ (АФД НХМУ). – Оп. 1а. – Од. зб. 5. – Спр. № 1/82. Инвентарная книга по учету экспонатов художественного отдела № 1–1520 за 1902–1926 гг. – 144 арк.

Вітрянська А. Літографовані портрети родини Лубенських в колекції Національного музею історії України // Праці Центра пам'яткознавства. Збірник наукових праць Центру пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. – Вип. 28. – Київ, 2015. – С. 130–139.

Друг О. М., Малаков Д. В. Особняки Києва / Ред. З. П. Каменська. – Київ: Кий, 2004. – 823 с.

Національний музей історії України. – Інвентарна книга «Малярство». – Т. 1. № 1–686.

Фонди відділу архівних наукових фондів, рукописів та фонозаписів ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. – Ф. 13. – Спр. 297. – Арк. 5.

ЦДАВО. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 698. – Арк. 277–278.

ЦДАВО. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 699. – Арк. 5, зв.

Encyklopedia PWN w trzech tomach. – Т. II: J–P / Andrzej Dyczkowski; Państwowe Wydawnictwo Naukowe. – Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, 1999. – 928 s.: il. (gl. Kolor.), fot., mapy, portr., rys., wykr.

Hrabia Michał Sobański. Wspomnienie pośmiertne, skreślił ks. Jan Rostworowski T. J. – Kraków, ok 1934 r. – S. 14–15 [Електронний ресурс]: Palac w Guzowie. – Режим доступу: <http://palacwguzowie.pl/wp-content/uploads/2017/03/Wspomnienia.o.Michale.Sobanskim.pdf> (дата звернення: 26.11.2022).

Brzeziński Marcin. Michał hr. Sobański. Właściciel ziemski, działacz religijny i filantrop [Електронний ресурс]: I.PL. – Режим доступу: <https://i.pl/michal-hr-sobanski-wlasciciel-ziemski-dzialacz-religijny-i-filantrop/ar/c15-14313473> (дата звернення: 26.11.2022).

Konarski Stanisław. Feliks Hilary Michał Ludwik Sobański [Електронний ресурс]: Palac w Guzowie. – Режим доступу: <http://palacwguzowie.pl/feliks-hilary-michal-ludwik-sobanski/> (дата звернення: 26.11.2022).

Kozubal Marek. Portret generała z kolekcji Sobańskich nie wróci do Polski z Ukrainy [Електронний ресурс]: Palac w Guzowie. – Режим доступу: <http://palacwguzowie.pl/aktualnosci/portret-generalakolekcji-sobanskich-wroci-polski-ukrainy/> (дата звернення: 20.11.2022).

Polski Słownik Biograficzny: w 50 tomach. – Т. XXXIX/3, zeszyt 162: (Smolka Stanisław – Sobieska Teofila) / Polska Akademia Nauk, Polska Akademia Umiejętności, Henryk Markiewicz (Red.). – Warszawa–Kraków: Polska Akademia Nauk, Polska Akademia Umiejętności, 1999. – S. 321–480

Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających: malarze, rzeźbiarze, graficy. – Т. 2, D-G / [Maria Bardini et al.]; zesp. red. Jolanta Maurin-Białostocka [et al.]; konsultant nauk. Andrzej Ryszkiewicz; Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk. – Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, Wydaw. PAN, 1975. – 532 s.

Żuchlewska Teresa. Feliks Łubieński. Działalność polityczna i jej związek z nauką i Kulturą // Rocznik Żyrdowski. – Т. 6. – Warszawa: Muzeum historii polski, 2008. – S. 417–439 [Електронний ресурс]: Palac w Guzowie. – Режим доступу: <http://palacwguzowie.pl/wp-content/uploads/2017/03/Feliks.Lubienski.dzialanosc.i.biogram.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).